CĂRȚI NOI

Un roman psy din... „zdrențele memoriei“

Sondarea sufletului omenesc o poate face psihiatrul prin mijloace specifice, dar, uneori, și pe calea literaturii. În direcția aceasta se înscrie și beletristica lui Ion Vianu, un tren venit târziu, dar plin de daruri. Aici arta și știința sunt complementare. Rodul s-a copt. *Paramnezii* (Editura Trei, 2005), al doilea roman al autorului, a apărut în colecția Romane Psy. Caracterul „dezarticulat“ al romanului este dictat de stările de paramnezie ale subiectului, „zdrențe“ ale memoriei, „fărâme de realitate cu invenții“, care, printr-o fericită întâmplare, se pot aduna în unul și același trup. Introspecțiile psihiatrului ne conduc, predilect, către unele experiențe care i-au marcat existența: frica și curajul, rezistența, plecarea, exilul; influența familiei, a prietenilor, contactul cu universul pacienților... Exilul - „o moarte reversibilă“, a pleca, a muri puțin sau mai mult, a reîncepe o altă viață. Aflăm aici unele prelungiri autobiografice ale *Amintirilor în dialog*. Plecarea e determinată nu numai de teroarea regimului totalitar, ci și de fidelitatea față de memoria părinților care eșuaseră evadarea în urmă cu decenii. Dar mai întâi trebuia înfrântă frica. Mai ales frica: un stigmat care „ne-a intrat în oase pentru tot restul vieții“ (și o moștenire post-decembristă?). I. Vianu refuză să mai trăiască în „restul àsta de frică“. Este o carte a demnității și a iubirii de oameni. Dar și iubirea poate fi pândită de primejdii: „Iubirea de pedagog, de preot, de doctor“ sau chiar de prieteni „poate fi primejduită de un altfel de iubire, posesivă, distructivă“ (vezi capitolul „Djamil“, unde homosexualitatea este abordată cu o delicatețe infinită și tragică totodată). Aflăm de asemenea că, precum poezia, nici psihiatria nu acceptă rețete... „Nimeni nu a avut curajul să spună că

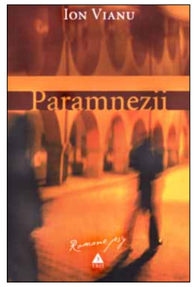

relația dintre oameni... e îndrumată de aceleași legi ca ale poeziei“. (Tocmai a spus-o!). Și continuă: „căci fără o privire poetică asupra ființei relația umană devine exploatare“...

Psihiatrul, literatul este familiar cu Antichitatea greacă și mai ales cu Biblia. Ne referim în câteva rânduri la aceasta din urmă pentru câteva interpretări percutante. Astfel, Iona este jertfit, fiind aruncat în mare de către echipajul cosmopolit și păgân al corabiei pe cale să naufragieze. „Concluzia“: „*Când lucrurile nu merg se găsește totdeauna un evreu de aruncat peste bord*“ (s.n.). Povestea lui Noe: o alegorie. Lumea trebuie *reîntemeiată*... „Sfârșitul potopului; experimentul-corb și experimentul-porumbel - pot fi categorii ale lecturii. Citirea e un experiment prin care căutăm să aflăm dacă putem ieși în lume. Cât de potrivnică sa de primitoare va fi lumea?“ Episodul biblic: „Regele David dansează“, este un prilej pentru autor ca să sublinieze primejdiile și beneficiile cititului: „Doar cine ajunge la ce e viu în carte, numai acela va dansa“... Și ultimul suspin al lui Christos este tot un citat din Biblia ebraică: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?“ (*Psalmul* 22). „Aparținând unei vechi familii monoteiste“, autorul polemizează implicit cu cei ce cred că Dumnezeu moare în exil (de altfel, în iudaism, Dumnezeu urmează poporul său în exil și suferă alături de el - s.n.): „Dumnezeu nu poate muri în exil și nici aiurea. Moartea lui Dumnezeu e moartea Cosmosului... Pentru oameni exilul conține în sine, într-adevăr, putința morții. Dar fără acest risc nu există nici șansa înfloririi“... De altfel, „*important nu e să fii în țara ta, ci să ai una, interioară*“ (s.n.). Obsedat de tema exilului, I. Vianu lărgește semnificația conceptului. Și moartea e un exil, cu hotare vagi, căci „între lumea lor și lumea noastră nu există un adevărat divorț“; *morții cu morții, vii cu vii*, este un dicton arbitrar, o eroare de neiertat. Autorul încearcă o fluidizare a granițelor, între viață și moarte, pentru a-și regăsi prietenii pierduți...

În situații limită omul ni se dezvăluie. Când ai un prieten ca Mihu îți evaluezi încă mai drastic timiditatea, de fapt un complex. Amintește-ți când erai copil (*Amintiri în dialog*), admirația ta mergea către prietenii care îndrăzneau să facă ceea ce tu nu îndrăzneai să faci: să împuști cu alice, de pildă... o găină, să reziști durerii înfigându-ți un cuțit în stern, să urci într-un turn ruinat, cu riscul vieții, mai târziu (*Paramnezii*) admirația merge către un prieten care moare pentru o utopie, care se dovedește de fapt o rătăcire, „o capcană“. Dar îți spui: „rezistența era tot ce avea el mai bun“, era „geniul său“. Apologia rezistenței. *A trăi, a rezista.* „Nimic altceva decât a rezista? - am întrebat eu - nimic altceva!“. Avem, într-un fel, de-a face cu un act gratuit, gidian? (cu André Gide, autorul are unele afinități nu doar stilistice). Să ne reamintim că și Sebastian nutrea o admirație pură față de Eliade, cu toate derapajele sale impardonabile, căci așa e dragostea și în prietenie, oarbă! Mihu devine, pentru prietenul său, *steaua polară* a existenței sale. Dar vai, cum leul s-a rătăcit în Legiune, steaua polară a oscilat în propriul ei ax. Se îndoia acum de Mihu, așa cum te îndoiești însă de un părinte. Dar între timp se maturizase, se emancipase, precum într-un târziu - Sebastian... Să admirăm la limită „performanța“ teroriștilor în stare de autoanulare a instinctului de conservare pentru acte de fanatism ucigaș?! Nu suntem noi, evrei și creștini, adepții lui *Iehaim* (pentru viață)? *Nu ne dăruim viața*, la o adică, *decât pentru a salva o viață?* Să fie oare extremiștii mai dârji decât demnitarii? Atunci am apăra o cauză nobilă dinainte pierdută!

Față de *Caietele lui Ozias*, *Paramnezii* aduce o evidentă înnoire stilistică, adaptată subiectului, un stil mai alert, sincopat, uneori eliptic, cultivat și rafinat (un degustător de vinuri alese și de erudiție clasică, un *connaisseur*). Dacă nu e deocamdată vorba despre un romancier, în sensul clasic al termenului, avem de-a face cu un mare scriitor demn de a participa la „arta prozatorilor români“ și nu numai...

ȚICU GOLDSTEIN

ANDREI CODRESCU - „cel mai cunoscut scriitor american, originar din România“

La Librăria „Cărturești“ a fost lansat, în ziua de 13 aprilie a.c., un roman senzațional - *Casanova în Boemia*, publicat la Editura Polirom, care a împlinit deja zece ani de prestigioasă producție. În prezența autorului și a unui public select de scriitori și cititori, au vorbit *Denisa Comănescu*, coordonatoare a seriei „Biblioteca de literatură universală“, *Ioan T. Morar*, poet și publicist, critic și publicistul *Mircea Vasilescu* (redactor-șef la „Dilema veche“) și *Ioana Avădani*, colaboratoare apropiată a lui Andrei Codrescu, care traduce de peste zece ani, în limba română, tot ce publică scriitorul american la noi. Vorbitorii au adus elogii autorului, comparându-l cu Umberto Eco, prin erudiție, la Codrescu remarcându-se „un plus de har scriitoricesc“. Citind romanul, suntem de acord cu aprecierea lui Ioan T. Morar.

Născut la Sibiu, în 1946, în familia Perlmutter, Andrei Codrescu a emigrat, în 1966, în S.U.A., adoptând rapid limba noii patrii, cu specificul ei sudic (din New Orleans). A devenit profesor de literatură engleză la Louisiana State University din Baton Rouge, comentator al National Public Radio, cunoscut în mai toate Statele Unite ale Americii. A scris și a publicat numeroase volume de poezie, proză, eseistică, în România fiind traduse *Domnul Teste în America* (proză, 1993), *Dispariția lui „Afară“ - un manifest al evadării* (proză, 1993),

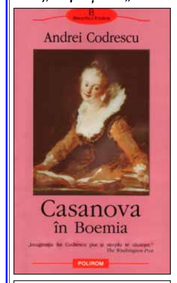

Gaura din steag (eseuri, 1997), *Candoare străină* (poeme, 1997), romanele *Contesa sângeroasă* (1997) și *Mesia* (2000). Între anii 2000-2004, a susținut rubrica „Scrisoare din New Orleans“ ce urmează să apară, antologată, la Editura Polirom. *Casanova în Boemia* este o ficțiune care pornește din momentul unde se opresc *Memoriile* celebrului personaj din secolul al XVIII-lea și se încheie aproape de zilele noastre (în epilog).

Andrei Codrescu, în cuvântul său, a remarcat o receptare mai profundă a prozei sale în rândul criticilor și cititorilor din România, față de americani. Credem că nu se înșală.

În seara zilei de 14 aprilie a.c., Andrei Codrescu a fost oaspetele Institutului Cultural Român. Scriitorul și-a lansat trei cărți: prima - romanul despre care am relatat mai sus, volumele de poezie *Era azi* (Editura Institutului Cultural Român - traducerea Carmen Firan și Ioana Ieronim, coperta Tudor Jebeleanu) și *Instrumentul negru* (Editura Scrisul Românesc) - cu poeme în limba română, alcătuite de Andrei Codrescu în anii 1965-1968. Aspra creație și personalității acestui important scriitor vom reveni negreșit.

BORIS MARIAN

Profesorul CAROL IANCU – în mijlocul cititorilor români

Editura Hasefer a organizat, la 12 aprilie a.c., la Centrul Cultural Comunitar al F.C.E.R și C.E.B., lansarea ultimei lucrări a prof. *Carol Iancu*, de la Universitatea din Montpellier - cele două volume de documente istorice *Lupta internațională pentru emanciparea evreilor din România* (1913-1919 și 1919-1939). Printre invitați - E.S. *Rodica Radian Gordon*, ambasadorul Statului Israel în România, *François Delahousse*, prim consilier al Ambasadei Franței în România, *Irina Boulin Ghica*, consilier cultural al Institutului Francez, *Lucian Rosenfeld*, atașat cultural al M.A.E., *Irina Marin Cajal*, consilier la M.A.E., *Istvan Zserhanszky*, consilier la Departamentul pentru Relații Interetnice. Din partea F.C.E.R., au participat av. *Iulian Sorin*, secretar general și președinte ad interim, și alți membri ai conducerii Federației.

Prof. *Alexandru Singer*, director Editurii Hasefer, a subliniat importanța acestei lucrări (prezentată, pe larg, în R.E. nr. 226/2005) și locul pe care îl ocupă în tematica editorială. Viața și activitatea lui Carol Iancu au fost prezentate pe larg de istoricul *Dinu Giurăscu*, membru al Academiei Române, care l-a caracterizat pe autor drept „un cercetător autentic ce se apleacă asupra documentelor istorice“. Vorbitorul a subliniat atât originalitatea, cât și valoarea deosebită a acestei lucrări (ca, de altfel, și ale celorlalte aparținând prof. Carol Iancu), reprezentând o ilustrare documentară despre istoricul îndelungatei sale colaborări cu Editura Hasefer și despre semnificația volumelor sale pentru istoria evreilor din România. În acest context, domnia-sa a menționat că prof. Dinu Giurăscu a fost singurul istoric care, înainte de 1989, a scris despre prezența evreilor în România. Referindu-se la cele două volume, prof. C. Iancu a ținut să aducă un omagiu special rolului jucat de W. Filderman în timpul Conferinței de Pace de la Paris, din 1919, în formularea juridică a drepturilor care urmau să se acorde evreilor din România.

Traducătorul lucrărilor, *Țicu Goldstein*, a subliniat caracterul de pionierat al activității autorului. *François Delahousse*, prim-consilierul Ambasadei Franței, a arătat că, deși Carol Iancu a venit în Franța abia la 20 de ani, a devenit francez, dar nu și-a uitat rădăcinile și limba. De fapt, scriitorul reprezintă prototipul evreului european, o ilustrație a nouii Europe pe care vrem să o construim. Domnia-sa a mulțumit autorului atât pentru rigoarea științifică, cât și pentru profunda emoție ce întrețese rândurile celor două volume, cât și pentru prezentarea rolului jucat de Jacques Truelle, ambasadorul francez la București în perioada celui de-al doilea război mondial, care, salvând viața multor evrei „a salvat onoarea Franței, chiar dacă el a reprezentat Guvernul de la Vichy“.

EVA GALAMBOS

Artistul unui secol MARC CHAGALL

La 20 de ani de la dispariția fizică a marelui Marc Chagall (28 martie 1985), Editura Hasefer a avut buna inspirație de a publica o carte cu și despre acest artist, scrisă de fiul său - desigur, mai puțin cunoscut - David McNeil. Apărută inițial la Gallimard, cartea este tradusă de Loana Ciobanu, sub titlul *Pași împletiți cu mersul unui înger*. Aspectul grafic este excelent, pe cele patru coperți fiind reproduse plafonul Operei Garnier din Paris și, respectiv, șase dintre cele douăsprezece vitralii de la noul Spital Hadassa din Ierusalim, înfățișând triburile Israelului, toate fiind lucrări comandate, capodopere din galeria chagalliană.

Pentru a înțelege cartea scrisă de fiul pictorului (aflăm din scurta prezentare că este romancier, compozitor, textier și interpret) ar trebui să parcurgem în câteva cuvinte biografia celui ce a ratat cu doi ani un secol de viață, dar a dăruit enorm picturii secolului al XX-lea și istoriei artelor plastice. Prin Chagall, ca și prin Șalom Alehem, *Scripcarul pe acoperiș* a intrat definitiv în patrimoniul culturii universale. Reluarea obsedantă a motivelor din viața *ștetl*-ului, ca și originalitatea manierei de a crea o atmosferă feerică cu mijloace aparent naive, talentul de portretist (prin care s-a remarcat din prima tinerețe, când mecenatul Max Vinaver din Sankt-Petersburg l-a trimis cu o bursă la Paris), cunoașterea profundă a istoriei biblice, asimilarea valorilor avangardei din arta occidentală au făcut din Chagall un artist din prima linie. La Berlin a avut loc, în 1914, „lansarea“ sa cu o expoziție personală. Părăsind în 1919, cu mult regret țara unde s-a născut, a spus: „Nici Rusia imperială, nici Rusia sovietelor nu au nevoie de mine. Sunt sigur că Rembrandt mă iubește“. În 1926, are o expoziție la New York, iar în 1944, îi moare soția, Bella, pe care avea s-o imortalizeze în numeroase tablouri. După război se află în diverse orașe europene (Paris, Veneția, Londra), lucrează în mai toate genurile artelor plastice (pictură, gravură, artă murală, vitralii, grafică etc.), vizitează Israelul, păstrându-și mereu vitalitatea și încrederea în exprimarea artistică: „Universul nostru interior este adevărata realitate“. A ilustrat ediții din Gogol, La Fontaine, este autorul scenografiei pentru *Pasărea de foc* a lui Stravinski. În 1981, Moscova l-a omagiat prezentând o expoziție cu 250 de lucrări din fondul țării de origine și din colecții străine. (B.M.M.)

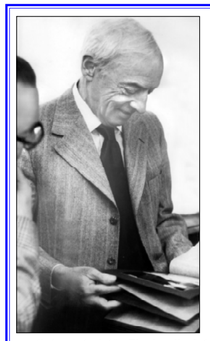

Critica zilelor noastre se arată fascinată mai ales de textul literaturii, de literatura ca produs obiectual și uneori nu mai este atentă la glasul particular al scriitorului. Al cărui scop principal - cum afirma cândva Saul Bellow - „este să aibă ceva de spus unei alte ființe umane în așa fel încât să creeze o stare de spirit de mai acută conștiință... acel fel de spațiu vrăjit în care ființa umană se relevă ca atare“.

Acest glas mi-a fost dat să-l ascult, împreună cu alți colegi de scris, într-o dimineață îndepărtată acum, la București. Ascultam de câtva timp, poate trecuse numai un ceas, poate trecuseră nenumărate ore și zile de însingurare și de pasionate lecturi de romane, eseuri sau povestiri, de-a lungul cărora auzisem același glas profund și calm care răspundea acum, cu abia sesizabile inflexiuni melitioase, parcă unor întrebări proprii și nu celor puse de alții, știutor și neștiutor totodată. *Flash*-urile fotografice decupau pentru o clipă mai net conturul acelei fețe aparent deschise, dar cu o expresie ușor detașată, cu ochii luminoși și pătrunzători care căutau un ecou în cei ce-l ascultau, ca apoi să se întoarcă asupra lor într-o licărire de ironie sau poate de autoironie care relativiza și instantaneul și cuvântul acelei clipe.

Desigur numai amintirea îmi poate aduce în gânduri glasul scriitorului din acea dimineață, dar glasul literaturii lui Saul Bellow, atât de distinct între atâtea altele, glasul îndoielilor și al afirmării unui destin uman într-o vreme de căutare problematică a sensului existenței individuale, glasul unei experiențe de viață văzută ca o luptă permanentă a inteligenței cu umilințele și înălțările iluminărilor ei, râsună și astăzi mai viu ca oricând.

Glasul lui SAUL BELLOW

Relativizarea relațiilor dintre real și ficțional, ceea ce conturează și mai persistent lumea: imaginară sau imaginată, a făcut ca scrisul lui Saul Bellow să insufle formelor tradiționale ale romanului o anumită notă de ironie care problematizează mitologiile ameliorative ale unui conformism *bien pensant*. De acea mărturisirea de atunci a scriitorului mi se pare deosebit de grăitoare: „Arta mea se ocupă de semnificația existenței individuale... Acest sens mă preocupă când întâlnesc un om, acest fel de spațiu vrăjit în care ființa umană există și se relevă ca atare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât această atmosferă umană care înconjoară pe om. Viața modernă o face să dispară“. Există în aceste cuvinte o subliniere a înclinației pe care o resimt personajele scriitorului pentru o vitală și existențială teoretizare a unei imperative *Lebensphilosophie*. Relativizarea realității lor se datorează și tendinței fundamentale a scrisului bellowian, acel scepticism moral temperat care-și caută întotdeauna un teren de evoluție între pesimismul inteligent și optimismul exponențial. Iar în încercarea de a descifra în destinul uman rațiunea unei înalte spiritualități și a unei indeterminări finale, dar responsabile, prelungile speculații metafizice alternează cu momente de o densă și colorată, savuroasă și pământească pastă epică, nu lipsită de clipele unor desfătări senzuale.

E ceea ce a făcut din marile sale romane: *Herzog, Humboldt's Gift* sau *Mr. Sammler's Planet* o imagine sesizantă a condițiilor existențiale din lumea de azi și i-a adus o recunoaștere unanimă exprimată prin numeroase premii naționale și internaționale, culminând cu Premiul Nobel pentru Literatură.

▯

Într-o noapte și o zi a lunii aprilie din anul 2005, glasul lui Saul Bellow s-a stins. Dar glasul cărților sale și glasul acela profund și calm, cu inflexiuni autoironice abia sesizabile, pe care-l ascultam atunci la București într-o impresionantă confesiune a îndoielilor și a încrederii în raționalitatea destinului uman, va continua mereu dialogul lui cu lumea și cu puterile care pot crea acel „spațiu vrăjit în care ființa umană există“.

RADU LUPAN

REPERE BIOGRAFICE

De la Herzog la Ravelstein

Aproape tot ce a scris Saul Bellow - iar ceea ce a scris nu este puțin, chiar pentru un autor longeviv cum este el (ar fi împlinit, în curând, 89 de ani) - a trezit reacții neobișnuite, am spune chiar „explozii“ în rândul criticilor și cititorilor săi fideli. Nu mai puțin celebrul Philip Roth îl consideră, pe drept cuvânt, maestrul său (Bellow i-a încurajat primii pași). Ultimul roman al „venerabilului“ (am pus ghilimele pentru că existența și maniera absolut excentrice ale scriitorului-personaj se opun oricărei veneratii formale) Saul Bellow, *Ravelstein* (nici acum nu se știe dacă numele provine de la englezescul „to rave“ - a aiura, ori de la ebraicul „rav“), publicat întâi fragmentar, la 1 ianuarie 1999, în „The New Yorker“, de redactorul Richard Stern (prieten și admirator, cu anumite rezerve, al lui Mircea Eliade, care a primit-o în casă pe Alexandra Bagdasar, penultima soție a lui Bellow, fiică a cunoscuților medici romani Alexandru și Florica Bagdasar), apoi în volum, în anul 2000, în S.U.A., iar în traducere românească în 2001, la Editura Polirom, fiind comentat pe larg în presa culturală din România.

Cine este, de fapt, Saul Bellow? Născut în Canada, în familia unui evreu imigrat din Rusia, el a stăpânit din copilărie limbile idiș, engleză, franceză, a studiat apoi antropologia la Chicago, unde avea să se stabilească și unde a debutat ca scriitor în 1940. A făcut parte din colegiul redacțional al Enciclopediei Britanice, a predat la universitățile din Princeton și Chicago, iar în 1944 a devenit cunoscut cu primul său roman *Dangling Man (Amorezul)*. În următorul roman, apărut în 1947, tratează tema antisemitismului, pe care nu a ocolit-o niciodată, a urmat o serie de alte romane, printre care amintim: *Henderson, regele ploii*; *Herzog* (pentru care a primit un premiu internațional, în 1965); *Planeta domnului Sammler* (tradus prima oară fragmentar la noi, în revista „Secolul 20“); *Iarna decanului* (*Dean's December*, în original) - despre evenimentele din România; dar cel mai cunoscut roman al său este *Darul lui Humboldt*. Succesele sale au determinat Academia Suedeză să-l acorde, în 1976, Premiul Nobel pentru Literatură. A încetat din viață în noaptea de 4-5 aprilie 2005.

B. MEHR

Ordinea lumii, lacrima, peștera

Poezia lui Paul Tutungiu, interpretată de Henri Zalis, în recentul volum apărut în Editura Evenimentul (2004) - *Ipostaze în osmoză în poezia lui Paul Tutungiu* -, atrage atenția asupra bipolarității unui univers lăuntric în care intensa trăire în actualitate și puterea de a se abstrage din temporal sunt complementare.

Există un Paul Tutungiu editor și animator cultural, în dubla sa calitate de director al Editurii Evenimentul și președinte al Fundației pentru Cultivarea Păcii și Spiritului Tolerant. Și există un Paul Tutungiu liric insolit, arhitect al unui edificiu în care rafinamentul degustătorului de poezie romantică (Chamisso, Bretano, Novalis) se armonizează cu pasiunea cunoașterii prin revelație (Platon, Blaga). Totul - filtrat „din unghi contemporan“, comentează Henri Zalis. Adâncind studiul modelului, în dorința de a-l înțelege și a scoate la suprafață elementele-cheie ale structurii lui afectiv-intelectuale, pictorul ajunge, în cele din urmă, la autoportret. Fiindcă - involuntar - el este, cu precădere, receptiv, la tot ce-i consonant cu sine. Un schimb subtil, enigmatic de substanțe - ca-n orice lucru viabil. Așa se întâmplă și-n cazul volumului de față. Poezia lui Paul Tutungiu este tărâmul unui temerar care s-a smuls din „Ordinea Lumii“. Întrupându-se în *Lacrimă* - semn al scrisului, ispășire, dar și punte pe care „sufletele fără trupuri se reîntâlnesc“; conștient că se află în *Peșteră* - prizonierat al vieții. Referirea la metafora din „Republica“ lui Platon este evidentă: sufletele în trupuri sunt întoarse cu spatele la lumină și ceea ce văd, „realitatea“, este doar modul în care lumina se reflectă pe peretele peșterii. Părinții și colectivitatea cărora le aparține poetul, sunt de esență „transcendentală“, de ordinul „infinităților“. Lacrima ține de suferința clipei; Peștera e tragică. Lacrima este țara poetului, în care-i „singur rege, singur supus“. Ea este, de fapt, timbrul vocii lui: „Timbru de brad / Timbru de rău / Timbru de pasăre / Timbru de aer“. Poetul are tocmai această capacitate de reunificare a regnurilor, capacitate pe care oamenii fără aripi au pierdut-o. Poetul ajunge la cunoașterea prin revelație directă, „invocație magică“, observă Henri Zalis, sau cu ajutor baladesc (ciclul „Colindele cetății Delar“).

Aprofundarea celor două concepte fundamentale din poezia lui Paul Tutungiu - Lacrima și Peștera - se produce prin apelul la elementul epic, fenomen căruia criticul îi descifrează sorgintea hegeliană: „Nu-i posibil un lirism fără desfășurări epice“. Unul dintre poemele care-i atrag, în mod deosebit atenția, este elegia mânzului, a „vârstei pure“ privite retrospectiv. Adultul care-și cenzurează fiece mișcare, jinduiește elanul ce nu cunoaște încă frâu al celui ce-a fost demult. Criticul pune în valoare și temele sociale din poezia lui Paul Tutungiu: condiția intelectualului într-o societate totalitară („Duelul în zori“) și „umbra“ - generatoare de „frică“.

Reîntâlnirea cu criticul literar Henri Zalis, aplecat confratern spre o operă lirică (să nu uităm că el însuși este autor de poezie), reconfirmă o mai veche mărturisire a sa: „literatura este o formă de terapie împotriva răului“. Într-adevăr, cuvântul are darul de a face gândurile mai comprehensibile și sentimentele mai sesizabile, iar istoria și critica literară - cercetarea cuvântului artistic exprimat, reunind, prin plasticitatea și forța lui de sugestie, vizualul și auditivul - un mod de a-i prețui valoarea.

IULIA DELEANU

D.G.L.R. – sigla de patrimoniu (II)

SOLIDARI CU DESTINELE LITERATURII ROMÂNE

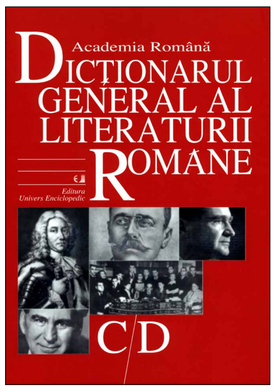

Al doilea volum al *Dicționarului* (a cărui răsfoire am început-o în numărul anterior) aduce - în succesiunea alfabetică, materia corespunzătoare literelor C și D - un lot încă mai numeros de scriitori cu origine evreiască, solidari, sufletește și intelectual, cu destinele literaturii române. Majoritatea dintre ei și-au desfășurat activitatea sub semnul unor legături stabile cu publicații centrale și cu cercuri de literați situați în miezul evoluției literare, acolo unde se confruntau și se decideau cele mai prolifice direcții de dezvoltare. Unii veneau din fund de provincie, au păstrat legături afective și chiar s-au hrănit în scrisul lor din experiențele acelui mediu. Este cazul notoriu al lui Ion Călugăru, originar din Dorohoi, copios înfățișat în *Copilăria unui netrebnic*. Dar, și dintr-o altă generație, bârlădeanul Virgil Duda debuta cu un volum intitulat onest *Povestiri din provincie*. La ei și la alții (ca Sergiu Dan, din Piatra Neamț), izbește capacitatea rapidă de emancipare, o deschidere spirituală care-i scoate din statutul de debitori ai opticilor tradiționale. *Dicționarul* actual consemnează reperele evoluției fiecăruia pe traiectorii ce corespund procesului general de modernizare a literaturii noastre. Se știe ce noroc a fost pentru Ion Călugăru întâlnirea cu Lovinescu, îndată ce a debarcat în București și a arătat înzestrările cuvenite spre a fi primit la „Sburătorul“, dându-i-se un impuls decisiv pentru toată cariera sa de literat. Asemănător s-au petrecut lucrurile cu Sergiu Dan, cooptat în anturajul lui Camil Petrescu, de cum a ajuns în Capitală, ca să fie regăsit apoi între animatorii disputelor literare încinse la „Corso“ ori la „Capșa“. Provenința bârlădeană a lui Virgil Duda n-a constituit un impediment ca el să îmbogățească zestrea romanului românesc, inclusiv după emigrarea în Israel, tocmai în sensul rafinării tehnicii analitice. Acest tip de scriitor oferă bogat material ilustrativ pentru reflecția asupra interferențelor dintre provincie și centru. Nu degeaba, Lovinescu se ducea cu gândul spre Fundoianu (coborât din minuscula Herță), când întocmea portretul lui Călugăru. L-ar fi putut adăuga și pe Mihail Sebastian, care n-a obosit, de-a lungul anilor, să destrame complexul marginalizării și să pună stavilă prejudecăților discriminatorii. În timp ce pleda pentru asimilarea „modelului“ Proust, repeta cu obstinație declarațiile de fidelitate față de Brăila natală.

Dar să rămânem la exemplele din cuprinsul *Dicționarului* actual. Vorbește de la sine faptul că un poet, maturizat în contextul vieții literare din Israel, cum a fost Sandu David, poartă în fibra lui intimă amprenta senzațiilor acumulate pe vremea petrecută la Târgoviște, unde i se deschiseseră ochii asupra enigmelor lumii înconjurătoare. Cine a alcătuit fișa de dicționar rezervată altui poet, ceva mai tânăr, dar cu un parcurs marcat identic de „transplantarea“ în Israel, pe nume Shaul Carmel, avansează o remarcă extrem de revelatoare privitor la structurarea versurilor sale și la recuzita imaginilor folosite, ce trezesc cititorului avizat rezonanțe mesianice din Beniuc și chiar îndărăt, din Goga și Aron Cotruș.

C/D

▯ CANDREA, AURELIU ▯ CANIANU, MIHAIL ▯ CARMEL, SHAUL ▯ CAROLY, FELIX ▯ CASSIAN, NINA ▯ CASSIAN-MĂTĂSARU, IOSIF ▯ CASSVAN, SARINA ▯ CAZIMIR, ȘTEFAN ▯ CĂLIN, VERA ▯ CĂLUGĂRU, ION ▯ CELAN, PAUL ▯ CLAIN, ABRAHAM ▯ CLARNET, ADOLPHE ▯ CODRESCU, ANDREI ▯ COLIN, VLADIMIR ▯ COMȘA, ION ▯ CORBEA HOIȘIE, ANDREI ▯ CORNEA, ANDREI ▯ CORNEA, PAUL ▯ COSAȘU, RADU ▯ COSTIN, G. JACQUES ▯ COSTIN, SEBASTIAN ▯ CREMENE, MIOARA ▯ CRISTIAN, V. ▯ CROHMĂLNICEANU, OVID S. ▯ DAMIAN, SAMI ▯ DAN, MIHAIL ▯ DAN, SERGIU ▯ DAVID, SANDU ▯ DAVIDOGLU, MIHAI ▯ DAVIDOVICI, DORU ▯ DELEANU, ANDREI ION ▯ DELEANU, HORIA ▯ DELEANU, LIVIU ▯ DEMETRIUS, LUCIA ▯ DOMINIC, A. ▯ DORIAN, DOREL ▯ DORIAN, EMIL ▯ DRĂGUȘANU, SIDONIA ▯ DUDA, VIRGIL

Aparent paradoxală, observația depășește chestiunea împrumuturilor de circumstanță, indică înscrierea în interiorul unei rețele de vase comunicante, din care un creator sau altul ajunge să tragă seva convenabilă, pe măsura experienței de viață, a talentului propriu și, nu în ultimul rând, a culturii sale artistice.

Din aproape în aproape, se înmulțesc probele diversilor factori care au fertilizat apropieri, pe baza apelului la exigențe impuse de practica eforturilor spre realizări durabile, reprezentative pentru toți cei chemați să întrețină conștiința valorilor în spațiul românesc. Din primele pagini ale prezentului tom, cititorul dă peste eruditul filolog Aureliu Candrea, evreu de origine, devotat studiului limbii și folclorului de la noi. Unindu-și strădaniile cu ale savanților Ovid Densușianu sau Gh. Adamescu, a contribuit la elaborarea unor solide instrumente de lucru în domeniul lexicografic și al bibliografiei, indispensabile oricui se interesează de substanța culturii românești, cristalizată de-a lungul timpurilor. A fost, înaintea sa, un alt împătimit de folclor, Moritz Cahane din Hârlău, venit în Capitală să dobândească notorietate sub pseudonimul Mihail Canianu, în calitate de autor de culegeri de texte populare, apreciate pentru rigoarea metodelor utilizate. Din prinosul investigațiilor personale, a îmbogățit vasta colecție de proverbe a lui Iuliu Zanne, precum și selecții coordonate de Gr. G. Tocilescu.

Ca orice lucrare de acest tip, preponderent informativă, *Dicționarul* de față face să coabiteze, pe lângă personalități capabile a polariza în chip original atenția, autori uneori destul de prolifici, dar mai eficienți grație aptitudinilor de colportori și mediatori în câmpul literaturii. Alături de Nina Cassian, are un îndreptățit loc Sarina Cassvan-Pas (nepoată de rabin), producătoare facilă de proze minate de grabă reportericească, aspirantă fără prea mari șanse la gloria autorului dramatic, mai îscusită pe tărâmul narațiunilor pentru copii și tineret, cu adevărat princeputâ în a exploata legături stabilite la Paris ca să înlesnească circulația unor traduceri semnificative din proza românească.

Cum e iarăși firesc pentru asemenea lucrări, cu vastă întindere documentară, se pot formula tot felul de revendicări. Cele mai la îndemână remarci țin de lista autorilor readuși în actualitate. Pe ce motive nu e clar, a fost eludat pitorescul propovăduitor ambulant de ziceri cu iz paremiologic, Cilibi Moise. În schimb, pare forțată voința de a-l revendica printre „ai noștri“ pe Paul Celan, doar pentru scurta escală bucureșteană. Desigur nu au de partea lor argumentul notorietății, însă îi recomandă actului de justiție, o tenacitate culturală indiscutabilă probată de Carol Drimer sau Anton Celaru. O poetă, Margareta Dorian, și o prozatoare, Monica Dan (prin mamă, nepoată a lui A. Dominic), ieșite din circuit până să închege o operă, și-au făcut remarcată prezența, efervescentă, într-o ambianță literară ambiguă și amorfă ca aceea rezultată la finele celui de-al doilea război. Modul cum le prezintă Mirodan în al său *Dicționar neconvențional* (și ce se mai cunoaște, pe deasupra, din consultarea periodicelor noastre) pledează în favoarea reconsiderării locului ce li se cuvine în orice viziune panoramică asupra literaturii noastre.

GEO ȘERBAN